

Kaynak Gösterimi / Citation:

Ağca, C. & Meydan, H. (2022). Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerlerin Öğretimi Açısından İncelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9(1), 94-116.

Doi:

<https://doi.org/10.34086/rteusbe.1114158>

**YEDİNCİ SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTABININ KÖK DEĞERLERİN
ÖĞRETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Examination of Seventh Grade Religious Culture and Ethics Textbook in Terms of Teaching
Root Values

Cihan Ağca

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
Din Eğitimi Anabilim Dalı

cihanagca@yandex.com

Orcid: 0000-0003-1679-6368

Hasan Meydan

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim
Dalı.

hasanmeydan@sakarya.edu.tr

Orcid: 0000-0002-9093-7555

Yayın Bilgisi / Publishing Information

Yayın Türü / Publishing Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 09 Mayıs / May 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 24 Haziran / July 2022

Yayımlanma Tarihi / Published: 29 Haziran / July 2022

İntihal: Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun şekilde hazırlanmış ve intihal taramasından geçmiştir.

Copyright © Published by Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
/ Recep Tayyip Erdoğan University, Institute of Graduate Studies, Rize, 53100 Turkey.
All rights reserved. E-ISSN: 2149-2239

ÖZ: Değer birey ve toplum hayatında önemli bir kavramdır. Birey iyi ile kötüyü değerleri ile belirlemekte ve davranışlarını düzenlemektedir. Son yıllarda değerler eğitime verilen önemde bir artış görülmektedir. Okullarda verilen değerler eğitiminin önemli bir parçası da ders kitaplarıdır. Bu çalışma 7.Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabını kök değerlere yer verme açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılarak değerler belirlenmeye çalışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu on kök değer "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik" değerleridir. Çalışmada kök değerlerin ders kitabındaki yer bulma durumları; alt değerler, ilgili tutum ve davranışlar dikkate alınarak belirlenmiştir. Her ünitenin ayrı ayrı değerlendirilmesi yapıp sonuçlar tablo haline getirilmiş, geçtiği sayfalar, değer sıklıkları ve yüzdeleri verilmiştir. Araştırma neticesinde ders kitabında en fazla yer verilen değer adalet en az yer verilen değer ise sorumluluk olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda ders kitabındaki okuma metinlerinin kök değerlerin eğitimi açısından zenginleştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Kök Değerler, Değer Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Ders Kitabı

Abstract: Value is an important concept in individual and social life. The individual determines the good and the bad according to his values and regulates his behavior. In recent years, there has been an increase in the importance given to value education. An important part of the value education in schools is textbooks. This study aimed to examine the 7th Grade Religious Culture and Moral Knowledge Textbook in terms of inclusion of root values. In the research, values were tried to be determined by using the document analysis method. The ten root values determined by the Ministry of National Education "justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, benevolence" and attitude and behavior expressions related to these values were used for coding. In the study, sentences were used as the unit of analysis. Each unit was evaluated separately, the results were tabulated, and the pages, value frequencies and percentages were given. As a result of the research, it was determined that the most used value in the textbook was justice, and the least included value was self-control and patriotism, while the distribution of values was found to be unbalanced. The study also showed that the values in the textbook are mostly handled through didactic and academic texts, which has a weak educational impact.

Keywords: Religious Education, Root Values, Value Education, Religious Culture and Ethical Knowledge Course, Textbook

1. GİRİŞ

Bireyleri toplum kılan, toplumun devamlılığını sağlayan unsurların başında değerler gelmektedir. Değer kavramı sosyoloji, psikoloji, ilahiyat ve felsefe başta olmak üzere pek çok bilim alanı içerisinde ele alınan bir kavramdır. Üzerinde uzlaşa sağlanmış bir tanım olmayan değer kavramının birçok farklı tanımı yapılmıştır. Değer, bir şeyin önemini belirleyen soyut ölçü, bir şeyin karşılığı, kıymet, paha, üstün ve faydalı özellik, bir milletin sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü gibi anlamlara gelmektedir (TDK). Güngör'e göre değer, "bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır". (Güngör, 2010: 27). Birey değerleri çevreyle olan etkileşimi neticesinde içselleştirir, iyi ve kötü hakkında inancı oluşturan değerler doğrultusunda davranışlarını yönlendirir (Akbaş, 2004: 44). Değer kavramının tanımındaki ortak noktalar şu şekilde özetlenebilir: Değer, arzu edilen, istenen tutum ve davranışlardır, ideal davranış biçimleridir. Değer, bir nesneye, varlığa veya faaliyete tanınan önem, verilen üstünlük demektir (Aydın & Gürler, 2020: 4).

Eğitim, bir yönüyle bireyi topluma faydalı hale getirme faaliyeti olup bunun yolu onun bireysel eğilimleri ile toplumun değerleri arasında insicam oluşturmaya yönelik bir öğretimden geçmektedir. Değerler birey tarafından hayatın doğal akışı içerisinde aile ve çevre gibi farklı ortamlarda öğrenilebilir. Ancak informal yollarla eksik, hatalı ve yanlış öğrenmelerin gerçekleşmesi de mümkündür ve bu tür öğrenmelerin olumsuz etkilerinin önüne programlı değer eğitimi yaşantıları ile geçilebilir. Bu nedenle değerler, örgün eğitimin konuları arasında yer alır (Akbaş, 2004: 62). Değerler sistematik bir eğitimle geliştirilebilir ve kalıcılığı artırılabilir. Bu bakımdan değerler eğitiminin okullarda sistemli bir şekilde verilmesi gerekmektedir (Eker & Ünlü, 2020: 72).

Toplumun geleceği, değerlerini benimsemiş bireyler yetiştirmesine bağlıdır. Bu noktada eğitim sisteminin asli görevlerinden birisi temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Bu husus, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçları arasında "Türk milletinin bütün fertlerini, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek" şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 1973). Eğitim sisteminin hedefleri arasında yer alan bireyin ahlak ve ruh bakımından dengeli olarak yetiştirilmesi amacı akademik eğitimle birlikte yürütülen sistemli bir değerler eğitimiyle mümkün

görülmektedir. Değerler eğitimi sayesinde adalet, dürüstlük, yardımseverlik, vatanseverlik gibi değerlere bağlı nesiller yetiştirilebilir, iyi insanlardan oluşan bir toplum inşa edilebilir.

Toplumun ayakta tutan ve devamlılığını sağlayan değerlerin öğretiminde, öğrencileri hayata hazırlayan kurum olan okula önemli görevler düşmektedir (Nazıroğlu & Göksu, 2018: 214). Milli Eğitim Bakanlığı, 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren kullanmaya başladığı yenilenen ders müfredatlarında ahlak ve ruh bakımından dengeli bireyler yetiştirme amacına matuf olarak programlar arası bir anlayışla değerlerin öğretimini ele almış ve “kök değerler” uygulamasına gitmiştir. “Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” şeklinde sıralanan 10 kök değer tüm derslerin öğretim programlarında yer almıştır (MEB, 2018: 2). Böylelikle 2004 yılından itibaren öğretim programlarımızda farklı biçimlerde yer verilen değerlerin öğretiminde dersler ve üniteler üstü bir anlayışa geçilerek bütüncülük kazandırılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine...” başlıklı basın açıklamasında “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar” başlığında kök değerleri ve değerlerle ilişkili tutum, davranış ve alt değerleri tablo halinde şöyle belirtmiştir (MEB, 2017):

Tablo 1. Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar

Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Öz Denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme,

	muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Yeni programlardaki değerler eğitimi anlayışı ders içinde ve dışında okulun tüm imkânlarını kök değerleri kazandırmaya yönelik olarak yapılandırmayı gerektirmektedir. Okul hayatının tasarımından paydaşlar arası ilişkilerin yapılandırılmasına kök değerleri bir bütün halinde görünür kılmak, bu uygulamanın bir parçasıdır. Eğitim süreçlerinin önemli bir parçası olan öğretim materyallerinin hazırlanması, seçimi ve kullanımı da bu bütüncül anlayışın bir parçasıdır. Okulda değer kazandırmada kullanılan en önemli materyallerden birisi olan ders kitaplarının içerik ve tasarımını da bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir (Gül, 2017: 6). Ders kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından "...öğretim programlarında yer alan konulara ait bilgileri planlı ve düzenli bir biçimde inceleyip açıklayan, bilgi kaynağı olarak öğrenciyi dersin hedefleri doğrultusunda yönlendiren ve eğiten temel bir ortamdır." şeklinde tanımlanmaktadır (MEB, 2008). Tanımda ifade edildiği üzere -gelişen eğitim teknolojilerine rağmen- halen ders kitapları okullarda en çok kullanılan temel eğitim materyalleri arasındadır. Öğrenciye kazandırılmak istenen bilgi, tutum, davranış ve değerlerin aktarımında önemli bir kaynaktır. Öğrenciler için erişilebilir bir materyal, öğretmenler içinse düzenleyici bir metindir (Zengin & Gümüştay, 2020: 117). Geleneksel öğrenme anlayışında çoğu zaman tek materyal olan ders kitabının rolü yapılandırmacı yaklaşımla birlikte değişmişse de önemi azalmamıştır (Çakan & Karateke, 2021: 394). Geleneksel öğrenmede hazır ve kalıp bilgiler içeren kitaplar, yapılandırmacı yaklaşımda öğrenci merkezli yaklaşımı esas almakta ve öğrenciyi soru sormaya, araştırma yapmaya yönlendirmektedir (Asrı, 2018: 17).

Geleneksel olarak okullarımızda değerler eğitimi ile en çok ilişkilendirilen derslerden birisi olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi de yeni değer eğitimi anlayışına uygun olarak kök değerler perspektifi içinde yapılandırılmıştır (bkz. Kaymakcan & Meydan, 2011). Kök değerler anlayışı değerlerin öğretimini programlar üstü bir anlayışla yapılandırırsa da DKAB konu ve içeriklerinin değer alanı ile ilişkisi DKAB dersini kök değerlere açık program ögesi olarak yermeye de müsait bir konuma taşımaktadır. İlköğretim 7. Sınıf 3. Ünitesi olan “Ahlaki Davranışlar” ünitesinde kök değerlerden sekizi başlık halinde yer alırken ikisine içerik olarak yer verilmiştir (MEB, 2018: 2). Güncel programın amaçları arasında öğrencilerin “ahlaki değerleri tanımaları ve bunları içselleştirmelerinin” amaçlandığı belirtilmektedir (MEB, 2018: 8). Bu amaç doğrultusunda DKAB öğretim programları değer eğitimi gerek kazanım ve konu başlıklarıyla açıktan gerekse dolaylı biçimde öne çıkarmaktadır. Öğretim programlarındaki durumun yansımaları olarak DKAB ders kitaplarında da kök değerlere sıkça değinildiği görülmektedir. Kök değerler Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında kendileri ve ilişkili oldukları alt değerlerle birlikte ele alınmaktadır. Ünitelerin hepsinde kök değerlere yer verilirken konularla bağlantılı olarak bazı kök değerlerin öne çıktığı görülmektedir.

Öğretim programları eğitim yaşantılarını düzenleme konusunda temel belge konumundadırlar. Öğreticiler ve öğretim materyalleri için içerik, yaklaşım, hak ve sorumlulukların çerçevesini bağlayıcı biçimde çizer. Eğitimde öğrenci ile en yakın ve uzun süreli ilişki imkânı bulunan ders materyali olarak ders kitaplarının öğretim programlarının perspektifini en iyi şekilde yansıtması beklenmektedir. Bu beklentinin bir sonucu olarak ders kitaplarını değerler eğitimi açısından inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Güncel öğretim programları bağlamında yapılan çalışmalar Türkçe dersi ağırlıklı olmakla birlikte Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Matematik, İngilizce gibi birçok farklı ders kitabı incelenmiştir (Aslan vd., 2019; Derse & Coşkun, 2021; Erbaş, 2021; Gül, 2017; Kılcan, 2020; Öksüz & Eken, 2019; Öztürk & Özkan, 2018). DKAB dersinin değer eğitime katkı potansiyelinin yüksek oluşu nedeniyle bu dersin değer eğitimi bağlamında çeşitli yönlerden çalışıldığı görülmektedir. DKAB dersi öğretmenlerinin değer ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri (Kaymakcan & Meydan, 2011; Arpacı, 2013; Keskin, 2014; Altıntaş, 2015), öğretmenlerin değer öğretiminde kullandıkları yöntemler, planlamalar ve yaptıkları iş birlikleri (Altıntaş, 2018, 2016b, 2016a), program kazanımlarının değerlendirilmesi (Yürük & Düzenli, 2021), programda yer alan saygı değeri (Arıcı & Maden, 2018), DKAB dersi kazanımlarının değer analizinin yapılması (Çekin, 2012), 8.sınıf ders kitabındaki değerlerin göstergebilimsel analizi (Pilatin, 2018), 5. Sınıf

DKAB ders kitabının kök değerler açısından incelenmesi (Eker & Ünlü, 2020) çalışılan konulardan bazılarıdır.

Ders kitapları, öğretim programlarında soyut biçimde yer verilen kazanımların ilk somutlaştığı eğitim materyali olarak kazanımların doğru anlaşılması ve eğitim sürecine konu edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bunun için kazanımların ders kitaplarında yeterli ve doğru içerik, etkinlik ve örneklerle işlenmesi gerekmektedir. Bunun ne düzeyde gerçekleştiğinin belirlenmesi program geliştirme ve ders kitaplarının hazırlanması süreçleri açısından iyileştirici öneriler geliştirilmesine imkan sağlayacaktır. Yapılan alanyazın taraması sonucunda 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle DKAB ders kitabı olarak kabul edilen 7. Sınıf DKAB ders kitabının kök değerleri içermesi bakımından inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın amacı 2018 de programda köklü değişiklikler yapıldıktan ve kök değerlere müfredatta yer verildikten sonra hazırlanan 7. Sınıf DKAB ders kitabını, DKAB dersi öğretim programında yer alan kök değerlere yer verilmesi bakımından incelemektir. Araştırmada Ortaokul 7. Sınıf DKAB ders kitabındaki 5 ünitenin tümü betimsel analizi yöntemiyle incelenmiştir. İnceleme sürecinde kitapta değerlere yer verilme sıklığı, ünitelere dağılımları, hangi değer öne çıktığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bulgularının program geliştirme ve ders kitaplarının daha verimli hazırlanmasına yönelik öneriler içermesi açısından eğitim planlayıcısı ve uygulayıcılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. 7. Sınıf DKAB ders kitabında kök değerlere ne derecede yer verilmektedir?
2. Ders kitabında hangi kök değer hangi oranda yer almaktadır?
3. Ünitelere göre kök değer dağılımı nasıldır?

2. YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada 7. sınıf DKAB ders kitabında yer alan kök değerler, kök değerlerin oranı, ünitelere göre dağılımını belirlemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi hem basılı hem elektronik (bilgisayar tabanlı) materyaller olmak üzere tüm belgelerin incelenmesi veya değerlendirilmesini içeren sistematik bir yöntemdir (Bowen, 2009: 27). Veriler kök değerler ve ilişkili oldukları tutum ve davranışlar referans alınarak betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Betimsel analizde amaç elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış haliyle okuyucuya sunulmasıdır. Bu yaklaşımda veriler sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi

kurulur, olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Veriler Yıldırım ve Şimşek'in tanımladığı (2016) doküman analiz süreci aşamalarına dikkat edilerek toplanmış ve analiz edilmiştir. Bunlar;

1. Dokümanlara ulaşma,
2. Orijinalliğini kontrol etme,
3. Dokümanları anlama,
4. Veriyi analiz etme,
5. Veriyi kullanma aşamalarıdır.

Çalışmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında tanımlanan kök değerlere ders kitaplarında nasıl yer verildiği betimsel analiz yoluyla anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Veri Kaynakları

Araştırmada incelenmek üzere Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, Selahattin Çamyar ve Hacer Yıldız'a hazırlatılan "Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7. Sınıf Ders Kitabı" ele alınmıştır. Kitap Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 18.04.2019 tarih ve 8 sayılı kurul kararı ile 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir. 7. Sınıf ders kitabının veri kaynağı olarak seçilmesinin sebebi kitabın ahlaki davranışlar başlığını taşıyan 3. ünitesini kök değerleri açık programın bir parçası olarak ele almasıdır. Böylece 2018 program değişikliklerinin beceri temelli eğitimle birlikte iki temel köklü değişiminden birisi olan kök değerlere nasıl bir anlam yüklendiğinin görülmesi mümkün hale gelmektedir. Aynı zamanda diğer ünitelerde öne çıkan değerlerle 3. üniteyi kıyaslama, kök değerlerin açıktan öğretimi ile diğer konular içinde dolaylı öğretimi arasındaki farkı görme imkânı sunmaktadır. Ders kitabının içeriğinde yer alan üniteler Tablo 1'de gösterilmektedir:

Tablo 2. Üniteler

1.	Ünite	Melek ve Ahiret İnancı
2.	Ünite	Hac ve Kurban
3.	Ünite	Ahlaki Davranışlar
4.	Ünite	Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.v)
5.	Ünite	İslam Düşüncesinde Yorumlar

Verilerin Analizi

Araştırmada DKAB dersi öğretim programında yer alan kök değerlerin (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) 7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alma durumları sayısal olarak ifade edilmiştir. Etkinlikler, ünite değerlendirme ve ünite hazırlık çalışmaları öğrenciler tarafından cevaplanması gereken bölümler olduğundan çalışmada yer almamaktadır. Ders kitabındaki metinler ihtiva ettiği değerler açısından incelenirken analiz birimi olarak cümleler dikkate alınmıştır. Analiz birimlerinde yer alan kök değerler değerlendirilirken Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirtilen (Tablo 1.) değer, alt değer, tutum ve davranış ifadeleri tema olarak kabul edilmiştir. Analiz birimleri ilgili temanın altına yerleştirilmiştir. Kodlama tablodaki ilgili değer, alt değer, tutum ve davranış ifadelerinin cümlelerde yer alma durumuna göre yapılmıştır. Bir cümlede birden fazla değere yer verilmesi durumunda ilgili değerlerin her birine değinildiği kabul edilmiştir. Bir cümlede aynı değer alt değerleri ile birden fazla ifade edilse de bir (1) değer sayılmıştır. Elde edilen veriler tablo haline dönüştürülmüş, frekans ve yüzde (%) değerleri verilmiştir. Kitapta kaç cümle olduğu ve kaçının değer ifade ettiği, kök değerlere hangi oranlarda yer verildiği, ünitelerdeki oranlar, en fazla yer verilen ile en az temas edilen kök değerler dikkate alınarak yorum ve değerlendirmeler yapılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

1. Ünite. Melek ve Ahiret İnanç

Ortaokul 7. Sınıf DKAB ders kitabı 1. ünitesinde toplam 391 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerin 101'i (%25,83) kök değerlere ilişkin içerik barındırmakta olup bu cümlelerde toplam 108 değer ifadesi tespit edilmiştir. Üniteye okuma metni olarak yer alan Allah'ın melekleri isimli şiirde değerlere yoğun yer verildiği, bununla birlikte değerlerin çoğunlukla ilgili ünite kazanımlarıyla bağlantısı oranında içerikte yer bulduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Melek ve Ahiret İnanç Ünitesinde Kök Değerlerin Yer Bulma Durumu

Değerler	Sayfalar	Değer Sıklığı	Yüzde (%)
Adalet	15,16,21,22,23,28.	43	39,81
Dostluk	23,24.	3	2,77
Dürüstlük	15,23,25,26,27.	11	10,18
Öz Denetim	16,25.	3	2,77
Sabır	15.	3	2,77
Saygı	15,27,28.	3	2,77
Sevgi	11,15,22.	14	12,96

Sorumluluk	10,12,13,14,16,17,18,23.	21	19,44
Vatanseverlik	-	-	-
Yardımseverlik	15,16,23,25.	7	6,48
Toplam		108	100

Tablo 3 incelendiğinde “Melek ve Ahiret İnancı” ünitesinde %39,81 ile en fazla yer verilen değer adalet olduğu, vatanseverlik değerine ise bu üniteye yer verilmediği görülmektedir. Adaletin hemen ardından %19,44 ile ikinci sırada sorumluluk değeri yer alırken onu %12,96 ile sevgi değeri izlemektedir.

Üniteye 7 kazanım yer almaktadır: 1. Varlıklar âlemini özelliklerine göre ayırt eder. 2. Melekleri özellikleri ve görevlerine göre sınıflandırır. 3. Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasındaki ilişkiyi yorumlar. 4. Ahiret hayatının aşamalarını açıklar. 5. Allah'ın (c.c.) adil, merhametli ve affedici olması ile ahiret inancı arasında ilişki kurar. 6. Hz. İsa'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıtır. 7. Nâs suresini okur, anlamını söyler.

Kitapta özellikle ahiret inancı kazanımları (3 ve 4. kazanımlar) ele alınırken konu itibarı ile Allah'ın adil olması, zulmetmemesi, hak edene hak ettiğini vermesi gibi hususların vurgulanması dolayısıyla adalet değeri öne çıkmaktadır. Aynı kazanımlarda ahiret inancı karşısında bireye düşen sorumluluklara temas edilmesi ve 2. kazanımda meleklerin görevlerine yer verilmesi sebebiyle ikinci sırada da sorumluluk değeri gelmektedir. Allah'ın lütuf sahibi olması, iyileri mükâfatlandırması, bağışlayıcı ve merhametli olması gibi hususların ele alındığı 5. kazanımda sevgi değerine de sıkça değinildiğinden sevgi değeri de en çok değinilen 3. değer olmuştur. 1, 6 ve 7. kazanımlarda yoğun bir kök değer vurgusuna rastlanmamıştır. Sonuç olarak değerlerin yüzdelerle ifadelerini şekillendiren hususun ünitenin kazanımları ile şekillenen konu/içerik yapısının olduğu görülmektedir.

Metinlerde yer verilen değerlere ilişkin örnekler: Adalet Değeri

“Allah (c.c) adildir. Ahirette kimseye haksızlık etmez. Ahirette iyilik yapanları ödüllendirir. Kötülük yapanları cezalandırır. Herkese, yaptığının karşılığını tam olarak verir.” (Çamyar & Yıldız, 2021: 21). İslam dininin ahiret inancının ele alındığı örnek metinde Allah'ın adaletli olması ile ahiret inancı arasında ilişki kurularak her cümlede adalet değerinin bir yönüne değinilmektedir. Ölümün bir yok oluş değil yeni bir başlangıç olduğuna inanan bir insanın dünyada ömrünü iyi değerlendirmesi, ahlaki değerlere bağlı bir hayat sürmesi gibi bir sonucunun olması dolayısıyla ahiret inancının değerleri yaşanılır kılmadaki rolü ele alınmaktadır.

2. Ünite. Hac ve Kurban

Sınıf DKAB ders kitabı 2. ünitesinde toplam 318 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerin 72'si (%22,64) kök değerlere ilişkin içerik barındırmaktadır. 72 cümlede toplam 21 değer ifadesi tespit edilmiştir. 10 kök değerın 8'ine ait örnekler barındıran ünite de dürüstlük ve vatanseverlik olmak üzere 2 değer örneğine rastlanmamıştır. Ünite de okuma metni olarak Alevilik-Bektaşılık ve kurban temalı bir metne yer verilmiştir. Değerler okuma metinleri ve hikâyelerle değil, kazanımlar işlenirken bilimsel bir dille ifade edilmiştir.

Ünite de 6 kazanım yer almaktadır: 1. İslam'da hac ibadetinin önemini ayet ve hadisler ışığında yorumlar. 2. Haccın yapılışını özetler. 3. Umre ibadeti ve önemini açıklar. 4. Kurban ibadetini İslam'ın yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önem açısından değerlendirir. 5. Hz. İsmail'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır. 6. En'am suresi 162. ayeti okur, anlamını söyler.

Tablo 4. Hac ve Kurban Ünitesinde Kök Değerlerin Yer Bulma Durumu

Değerler	Sayfalar	Değer Sıklığı	Yüzde (%)
Adalet	37	4	4,93
Dostluk	38,40,42,46,47,48,49.	8	9,87
Dürüstlük	-	-	-
Öz Denetim	38,53.	2	2,46
Sabır	51.	3	3,70
Saygı	38.	1	1,23
Sevgi	37,38,40,41,42,45,46,48,50,52.	16	19,75
Sorumluluk	36,37,38,42,43,44,46,47,48,52.	27	33,33
Vatanseverlik	-	-	-
Yardımseverlik	38,47,48,49.	20	24,69
Toplam		81	100

Üniteye ait verileri gösteren tablo incelendiğinde "Hac ve Kurban" ünitesinde sorumluluk değerinin %33,33 ile birinci sırada olduğu görülmektedir. Sorumluluğu %24,69 ile yardımseverlik ve %19,75 ile sevgi değerleri takip etmektedir. Bu sonuçların birinci ünite de olduğu gibi konu ve kazanımlarla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Hac ve kurban ibadetinde bireye düşen sorumlulukları ifade eden pek çok ayet ve hadise de yer verilen ünite de sorumluluk değeri ünite genelinde önde olan kavramken yardımseverlik değerinin

özellikle kurban ibadeti kazanımlarıyla birlikte öne çıktığı görülmektedir. Hac ve kurban ibadetleri ele alınırken karşımıza çıkan üç önemli isim bulunmaktadır: Hz. İbrahim, Hz. Hacer ve Hz. İsmail. Hz. Hacer'in oğlu İsmail'e su araması gibi sevgi değeri ile ilgili olan bir anlatıya hem hac konusunda hem de ünite sonunda yer alan "Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. İsmail (a.s)" bölümünde yer verilmiştir. Bu bağlamda Hz. İbrahim ve ailesinin kıssasına yer verilen ünite en çok yer bulan üçüncü değerin sevgi değeri olması şaşırtıcı değildir. Yine dürüstlük ve vatanseverlik değerlerine ilişkin örneğe rastlanmamasının da ünitenin kazanımlarıyla ilişkili olduğu değerlendirilebilir.

Metinlerde yer verilen değerlere ilişkin örnekler: Sorumluluk Değeri

"Adak kurbanı; bir dileğin gerçekleşmesine bağlı olarak kesilen kurbandır. Örneğin bir kişi "Şu işim olursa bir kurban keseceğim." Derse ve o dileği gerçekleşirse bu kişinin kurban kesmesi gerekir." (Çamyar & Yıldız, 2021: 48). Kitapta kurban çeşitleri konusu ele alınırken adak kurbanına değinilmektedir. Kavramın tanımı yapıldıktan sonra adak sahibinin sorumluluğuna dikkat çekilmektedir. Metinde böylelikle sorumluluk değerinin sözünde durma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme gibi alt değerlerine yer verildiği görülmektedir. Kazanım verilirken doğrudan bilgi aktarımı yapılmaktadır. Bu noktada önceki ünite adalet değerine verilen örnekle aynı noktada buluşmaktadır.

3. Ünite. Ahlaki Davranışlar

Ders kitabının bu ünitesinde toplam 355 cümle yer alırken bu cümlelerin 218'i (%61,40) kök değerlere ilişkin içerik barındırmaktadır. 218 cümlede toplam 290 değer ifadesi tespit edilmiştir. 10 kök değer tümü ünite genelinde yoğun bir biçimde ele alınmaktadır. Adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, saygı, sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik ünite başlık olarak yer verilen değerlerdir. Öz denetim ve sorumluluk ise başlık halinde yer verilmemekle birlikte metinlerde ele alınan değerlerdir. Ünite vatan sevgisi temalı bir şiire okuma metni olarak yer verilmiştir.

Ünite 5 kazanım yer almaktadır: 1. Güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklar. 2. Örnek tutum ve davranışların, birey ve toplumların ahlaki gelişimine olan katkısını değerlendirir. 3. Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir. 4. Hz. Salih'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıtır. 5. Felak suresini okur, anlamını söyler. İlk 3 kazanımda yoğun bir değer vurgusu tespit edilirken Hz. Salih'in hayatı ve Felak suresi konularında bu yoğunluk görülmemektedir. Bu durum konuların yapısı ve kazanımlarıyla ilgili görünmektedir.

Tablo 5. Ahlaki Davranışlar Ünitesinde Kök Değerlerin Yer Bulma Durumu

Değerler	Sayfalar	Değer Sıklığı	Yüzde (%)
Adalet	60,61,63,65,66,67,69.	48	16,55
Dostluk	60,68,69,70.	23	7,93
Dürüstlük	60,61,63, 65,66,67,69.	51	17,58
Öz Denetim	61,73.	9	3,10
Sabır	72,73,75,76	23	7,93
Saygı	60,64,68,69,70.	14	4,82
Sevgi	60,64,67,68,69,70,71.	39	13,44
Sorumluluk	61,62,63,67,68,70,71.	25	8,62
Vatanseverlik	70,71.	28	9,65
Yardımseverlik	60,64,65.	30	10,34
Toplam		290	100

Ahlaki davranışlar ünitesi, kök değerlerin 8'inin başlık olarak ele alındığı, ahlak ve değerlerin konu edildiği bir ünite olması dolayısıyla ders kitabında yer alan 5 ünite arasında %61,40 ile en fazla değer ifadesine yer verilen ünite konumundadır. Üniteye %17,58 ile dürüstlük en çok yer bulan değer olurken onu %16,55 ile adalet ve %13,44 ile sevgi değerleri takip etmektedir. Üniteye başlık olarak da yer verilmeyen öz denetim değeri %3,10 ile en az yer bulan değerdir. Dikkat çeken bir diğer husus ise 1 ve 2. ünitelerde yer verilmeyen vatanseverlik değerinin bu üniteye %10,34 ile en çok yer verilen 4. değer olmasıdır. “Hac ve Kurban” ile “Melek ve Ahiret İnancı” ünitelerinin kazanımları arasında vatanseverlik değeri ile ilgili bir husus yer almamaktadır. Ahlaki değerler ünitesinde ise bir konu başlığı vatanseverlik değerine ayrılmış durumdadır (MEB, 2018: 14). Bu durum diğer ünitelerdeki eksikliği kısmen telafi etse de değerlerin öğretiminde bütüncülük açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Metinlerde yer verilen değerlere ilişkin örnekler: Dürüstlük Değeri

“Toplumsal ilişkiler güven üzerine kurulur. Hiç kimse yalan söyleyen, verdiği sözleri tutmayan biriyle arkadaşlık etmek ve yakınlık kurmak istemez. Dürüst ahlaklı bir insan, karşısındaki kişinin de dürüst ve güvenilir olmasını bekler.” (Çamyar & Yıldız, 2021: 61). Metinde görüldüğü üzere dürüstlük değeri doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma gibi dürüstlük ile ilgili davranışlarla birlikte yoğun bir biçimde işlenmektedir. Ayrıca metinde dikkat çekici bir husus olarak dürüstlük değeri, toplumsallaşma ihtiyacı perspektifi ile temellendirilmektedir. DKAB ders kitabında ahlakın dini temeliyle

birlikte toplumsal temellendirme en sık kullanılan yöntem olarak dikkati çekmektedir¹.

4. Ünite. Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.v)

Kitabın bu ünitesinde 258 cümle bulunmaktadır. Cümlelerin 61'i (%23,64) kök değerlere ilişkin içerik barındırmaktadır. 61 cümlede 80 değer ifadesi tespit edilmiştir. Üniteye tüm kök değerlere yer verilmiştir. Üniteye okuma metni olarak Hz. Muhammed'in (s.a.v) veda hutbesine yer verilmiştir. Başka herhangi bir okuma metnine yer verilmemiştir.

Üniteye 3 kazanım bulunmaktadır: 1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insani yönünü ayetlerden hareketle yorumlar. 2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik yönüyle ilgili özelliklerini ayırt eder. 3. Kâfirun suresini okur, anlamını söyler.

Tablo 6. Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.v) Ünitesinde Kök Değerlerin Yer Bulma Durumu

Değerler	Sayfalar	Değer Sıklığı	Yüzde (%)
Adalet	86,90,91,92,93,96.	20	25
Dostluk	92,93,96.	3	3,75
Dürüstlük	83,90,92,93,94,96.	9	11,25
Öz Denetim	82.	1	1,25
Sabır	87,93.	8	10
Saygı	83,89,90,92,93.	12	15
Sevgi	83.	2	2,5
Sorumluluk	83,84,85,89,90,91,92,93.	16	20
Vatanseverlik	94.	1	1,25
Yardımseverlik	83,85,93,94,96	8	10
Toplam		80	100

Üniteye %25 ile adalet en çok vurgu yapılan değer konumundadır. Adaleti %20 ile saygı ve %11,25 ile dürüstlük takip etmektedir. Öz denetim ve vatanseverlik ise %1,25 ile en az yer bulan değerlerdir. "Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.v)" ünitesinde Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve Allah'ın peygamberi olarak iki başlıkta ele alınmıştır. Üniteye ağırlıklı olarak Hz. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olması dolayısıyla yüklendiği sorumluluklar ve özellikleri ele alınırken, güzel ahlakı ile ilgili bir başlığa da yer verilmiştir. Veda hutbesi metninin yanında birçok hadise de yer verilen üniteye her değer bulursa da homojen bir dağılımın olmadığı

¹ Eğitim öğretim sürecinde ahlakın temellendirilmesi ahlaki doğruya ve doğrunun-iyinin neden yapılması gerektiğine ilişkin argümanların kullanımına işaret etmektedir. Bkz. Recep Kaymakcan & Meydan, Hasan. (2014). Ahlak Değerler ve Eğitimi, İstanbul: Dem Yayınları.

özdenetim, sevgi ve vatanseverlik değerlerinin sadece birer kez yer bulduğu belirlenmiştir.

Metinlerde yer verilen değerlere ilişkin örnekler: Sabır Değeri

“...Bir keresinde İslam’ı anlatmak için Taife gitmiş fakat Taifliler onu dinlememişler, taşlayarak şehirlerinden kovmuşlardır. Atılan taşlar Peygamber Efendimizin (s.a.v) vücudunun birçok yerini yaralamış, Allah(c.c) Resulü ’nün (s.a.v) elbiseleri kan içinde kalmıştır...” Hz. Muhammed’in (s.a.v) Taif yolculuğunu konu edinen metin, onun karşılaştığı zorluklar karşısında pes etmediğini, azimli olduğunu, tahammül ettiğini ortaya koymaktadır. Diğer ünitelerde verilen örneklerden farklı olarak burada doğrudan akademik bilgi aktarmak yerine öğrencilerin empati yapabilecekleri örnekler üzerinden değerler işlenmeye çalışılmıştır. Bu örnekte olduğu üzere değerlerin bir veya birkaç cümlede sabır, azim, kararlılık, dayanıklılık, tahammül etmek vb. kelimeler arasında takdim tehirler yaparak anlatımı yerine bir örnek olaydan, hikâyeden yola çıkarak anlatımı değer eğitiminde muhakeme ve özdeşleşme açısından avantajlıdır. Kitabın genelinde karşılaştığımız akademik metinlerde yoğun bir değer vurgusu ve değerle ilişkili başka kavramlarla o değeri açıklamak yerine bu tür yöntemlerin tercihi önerilmektedir. Değerlerin bu tür muhakeme ve özdeşleşmeye imkân veren usullerle işlenmesinin daha faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

5. Ünite. İslam Düşüncesinde Yorumlar

Kitabın son ünitesi olan “İslam Düşüncesinde Yorumlar” 541 cümleden oluşurken bu cümlelerin 114’ü (%21,07) kök değerlere ilişkin içerik barındırmaktadır. İlgili 114 cümlede toplam 135 değer ifadesi belirlenmiştir. Üniteye herhangi bir okuma metnine yer verilmemektedir.

Üniteye 4 kazanım bulunmaktadır: 1. Dinin farklı yorum biçimleri olabileceğinin farkına varır. 2. İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorum biçimlerini sınıflandırır. 3. Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları ayırt eder. 4. Alevilik-Bektaşilikle ilgili temel kavram ve erkânları açıklar. Değerlere 3 ve 4. kazanımlarda, yani ağırlıklı tasavvuf konusunda yer verildiği görülmektedir. Söz konusu iki kazanım çerçevesinde İslam düşüncesinde ahlak eğitimi yönü ağır basan tasavvuf konuları ve ekollerinin ele alınması bu durumu açıklamaktadır. İçerikte tasavvufi ekollerin hangi ilkeleri ve değerleri öne çıkardığı ile ilgili doğrudan anlatımlara yer verilmiştir. Örneğin kitapta Yesevilik yolunun ilkelerine: “...Dürüst olmak, doğruluktan ayrılmamak, kibirden uzak durmak, kendini kimseden üstün görmemek, sırları açığa vurmamak, cömert olmak da Yesevilikte önem verilen ilkelerdendir.” (Çamyar & Yıldız, 2021: 110) şeklinde yer verilmektedir.

Tablo 7. İslam Düşüncesinde Yorumlar Ünitesinde Kök Değerlerin Yer Bulma Durumu

Değerler	Sayfalar	Değer Sıklığı	Yüzde (%)
Adalet	105,111,113,114,116,117,119,120,122.	16	11,85
Dostluk	115,117,119,120,122,123.	26	19,25
Dürüstlük	110,114,120.	5	3,70
Öz Denetim	112,123.	7	5,18
Sabır	111.	1	0,74
Saygı	110,111,112,113,114,115,116.	11	8,14
Sevgi	112,113,115,116.	12	8,88
Sorumluluk	112,119,121,123.	32	23,70
Vatanseverlik	124.	2	1,48
Yardımseverlik	108,109,110,111,112,114,118,119,125,126.	23	17,03
Toplam		135	100

Din ve din anlayışı farkı, inanç, fıkıh ve tasavvufi yorumları konu edinen ünite de %23,70 ile en çok değinilen değer sorumluluktur. Sorumluluğun ardından %19,25 ile dostluk ve %17,03 ile yardımseverlik gelmektedir. En az yer verilen değerler ise %0,74 ile sabır ve %1,48 ile vatanseverlik değerleridir. Bu ünite de kazanımlar çerçevesinde değerlerin ele alındığı görülmektedir. Örneğin inançla ilgili yorumlar ve fıkhi yorumlar konularında ahlaki değerlere 5 sayfada yalnızca 1 kez değinilirken İslam'ın ahlaki boyutunu ön plana çıkaran tasavvuf konusunun işlendiği sayfalarda bu oran yükselmektedir. Mevlevilik konusuna ayrılan 2 sayfada 5 farklı değere 13 defa işaret edilmiştir.

Metinlerde yer verilen değerlere ilişkin örnekler: Dostluk Değeri

“Musahiplik, Alevilik-Bektaşilik kültüründe yer alan temel kavramlardan biridir. Bu kavram sözlükte, “kardeşlik, yol kardeşliği” gibi anlamlara gelir. Musahipliğe “ikrar ve nasip alma” da denir. Alevilik-Bektaşilik kültürüne ait dini bir kavram olarak ise musahiplik, iki ailenin yani evli iki erkek ile eşlerinin, aralarında uzlaşım anlaşarak birbirlerine; Allah'a (c.c.) kul, Hz. Muhammed'e (s.a.v) ümmet ve Hz.Ali'ye bağlı olacaklarına dair söz vermeleridir.” (Çamyar & Yıldız, 2021: 122). Metinde geçen musahiplik kavramı,

dostluk kök değerinin içerdiği manaları ihtiva etmesi dolayısıyla dostluk değerine örnek olarak kabul edilmiştir.

6. Kitabın Geneline Dair Bulgular

Kitabın bütününde 1,843 cümle yer almaktadır. Bu cümlelerden 566'sı (%30,71) kök değerlere ilişkin içerik barındırmaktadır. 566 cümlede toplam 694 değer ifadesi yer almaktadır.

Tablo 8. Kitabın Tamamında Kök Değerlerin Yer Bulma Durumu

Değerler	Melek ve Ahiret İnancı	Hac ve Kur-ban	Ahlaki Davranışlar	Allah'ın Kulu ve Elçisi	İslam Düşüncesinde Yorumlar	Toplam
Adalet	39,81	4,93	16,55	25	11,85	18,87
Dostluk	2,77	9,87	7,93	3,75	19,25	9,07
Dürüstlük	10,18	-	17,58	11,25	3,70	10,95
Öz Denetim	2,77	2,46	3,10	1,25	5,18	3,17
Sabır	2,77	3,70	7,93	10	0,74	5,47
Saygı	2,77	1,23	4,82	15	8,14	5,90
Sevgi	12,96	19,75	13,44	2,5	8,88	11,95
Sorumluluk	19,44	33,33	8,62	20	23,70	17,43
Vatanseverlik	-	-	9,65	1,25	1,48	4,46
Yardımseverlik	6,48	24,69	10,34	10	17,03	12,68

Tabloda görüldüğü üzere bütün üniteler değerlendirildiğinde en fazla yer verilen değer %18,87 ile adalet değeridir. Adalet değerini %17,43 ile sorumluluk değeri ve %12,68 ile yardımseverlik değeri takip etmektedir. En az yer verilen değer %3,17 ile öz denetim olduğu ve %4,46 ile vatanseverlik değerinin onun ardından geldiği görülmektedir. Tablo genelinde değerlerin kendi içinde ve ünitelere göre dağılımlarda homojen olmayan, ciddi oranda dengesiz bir durum göze çarpmaktadır.

Tablo 9. Ünitelere Göre Değer İfadelerinin Ağırlığı

Üniteler	Toplam Cümle Sayısı	Kök Değerlere İlişkili Cümle Sayısı	Yüzdeler Oranı
Melek ve Ahiret İnancı	391	101	%25,83
Hac ve Kurban	318	72	%22,64
Ahlaki Davranışlar	355	218	%61,40
Allah'ın Kulu ve Elçisi	258	61	%23,64
İslam Düşüncesinde Yorumlar	541	114	%21,07

Tablo 9'da ünitelere ait cümle sayısı ile o cümlelerin kök değere ilişkin ifade barındıran cümle sayısının oranına yer verilmiştir. 4 ünite %21,07 ile %25,83 arasında yakın orana sahipken ahlaki davranışlar ünitesinde oranın %61,40'a yükseldiği görülmektedir. Bu durum, ünitenin 5 kazanımından 3'ünün doğrudan ahlak ve değerlerle ilgili olmasından kaynaklanmaktadır. Ünite kazanımları arasında güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklamak, bunların birey ve toplumun ahlaki gelişimine katkısını değerlendirmek, tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen göstermek yer almaktadır. Bundan dolayı ahlaki davranışlar ünitesinde kök değere ilişkin cümle oranı diğer ünitelerden oldukça fazladır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

İncelenen 1,843 cümlelerin 566'sı kök değerlere ilişkin içerik barındırmaktayken bu cümlelerde toplam 694 değer ifadesi tespit edilmiştir. Değere ilişkin ifade barındıran cümlelerin tüm cümlelere oranı %30,71'dir. Bu oran birinci ünitenin cümlelerinde %25,83, ikinci ünite %22,64, üçüncü ünite %61,40, dördüncü ünite %23,64, beşinci ünite ise %21,07 olarak tespit edilmiştir. Üçüncü ünite oranının diğerlerinden epey yüksek olmasının sebebinin konu ve kazanımlar olduğu görülmektedir. Zira kitabın üçüncü ünitesi ahlaki davranışları konu edinmekte olup 10 kök değer 8'ini başlık halinde ele almaktadır. Adalet, dostluk, dürüstlük, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik değerleri kitapta yoğun şekilde yer bulurken vatanseverlik, öz denetim, sabır ve saygı değerleri nispeten daha az yer bulmuştur.

"Melek ve Ahiret İnancı" ünitesinde en çok adalet değerine yer verilirken vatanseverlik değerine yer verilmemiştir. "Hac ve Kurban"

ünitesinde en çok sorumluluk değerine yer verilirken vatanseverlik ve dürüstlük değerine yer verilmemiştir. “Ahlaki Davranışlar” ünitesinde en çok yer verilen değer, dürüstlük en az yer bulan değer ise öz denetim olmuştur. “Allah’ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.v)” ünitesinde en çok yer verilen değer adalet, en az yer verilen değerler ise vatanseverlik ve öz denetim değerleri olmuştur. “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesinde en fazla yer alan değer sorumluluk iken en az yer alan değer, sabır olmuştur. Bütün üniteler dikkate alındığında en çok yer bulan değer, adalet iken en az yer verilen değer ise öz denetim olmuştur. 1. ünite de vatanseverlik, 2. ünite de dürüstlük ve vatanseverlik değerlerine yer verilmezken diğer tüm değerlere bütün ünitelerde yer verilmiştir.

Her ünitenin kazanımları ile ünite metinlerinde geçen değer ifadeleri karşılaştırıldığında, ünite kazanımları ile ortaya çıkan değer oranlarının uyumlu olduğu görülmektedir. Yani ünitenin kazanımı doğrultusunda kazanımla uyumlu olan değerler ön plana çıkmaktadır. Değerlerin tüm ünitelerin kazanımlarına dağıtılması kök değerler yaklaşımının temel mantığını oluşturan değerleri programlar arası bir anlayışla verme amacına uygun düşmektedir. Zira kök değerler anlayışı, değerler ve eğitimini bir ders veya ünitenin konusu olmaktan çıkartıp tüm derslerin işleniş süreçlerinin bir parçası yapmayı amaçlamaktadır. Bu amacın DKAB dersi özelinde kısmen sağlandığı söylenebilir. Ancak bazı ünitelerde değerler ifadelerinin dengeli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Örneğin özdenetim ve vatanseverlik gibi güçlü ve başarılı bir birey ve toplum tecrübesi için önemli değerlerin kazanımlarla zayıf ilişkisi ve bazı ünitelerde de kök değerlerin bir kısmına hiç yer verilmemesi önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Bir ünite de adalet değerine %39,81 oranında yer verilirken aynı ünite de vatanseverlik değerine yer verilmediği görülmektedir. Bu durumun konu ve kavramlarla ilgili olduğu değerlendirilse de değer eğitimince bütüncül anlayış açısından sorunlu görülmektedir. Bu ünitelerin daha sık ve etkili okuma metinleri ile zenginleştirilmesi durumunda daha dengeli bir dağılıma ulaşılabilirliği mümkündür.

Kitapta değerlerin metinler, okuma metinleri ve not edelim kısımlarıyla ele alındığı görülmektedir. Bunların arasında ağırlıklı olarak metinler öne çıkmakta ve doğrudan değerler ele alınmaktadır. Okuma metinlerine ve şiirlere kitapta az yer verilmiştir. Kitap metinlerinde öğrencileri akıl yürütmeye, değerlendirme yapmaya, sonuç üretmeye yönlendiren bir anlatımdan ziyade bilgilendirmeye odaklanmış bir anlatım olduğu görülmektedir. Ünite sonlarında yer verilen peygamber kıssalarının da tarihi bilgi ağırlıklı olarak ele alındığı, öğrencilerin kıssaları içselleştirmelerini sağlayacak bir anlatımdan uzak olduğu görülmektedir.

Kitapta değerlerin kazanımlarla bağlantılı ele alındığı noktalarda özellikle akademik bilgi aktarımı şeklinde işlendiği görülmektedir. Okuma parçaları ve hikâye türü metinlerin değer eğitiminde daha etkili olabileceği değerlendirilirken değerlerin çoğunlukla bu tür metinlerde değil de akademik bilgi aktarımı içinde yer alması bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. 7. Sınıf DKAB ders kitabında ilk 4 üniteye okuma metni olarak sırasıyla; Allah'ın melekleri isimli bir şiir, Alevî-Bektaşî geleneğinde kurban metni, bir yolcuya isimli vatan sevgisi temalı bir şiir, veda hutbesi yer almaktadır. İslam düşüncesinde yorumlar ünitesinde okuma metnine yer verilmemiştir. Ders kitapları, değerleri sadece didaktik biçimde ele alan akademik metinlerle değil de öğrencilerin değerler üzerine muhakeme yapmalarına ve özdeşleşmelerine imkân verecek biçimde ele alan okuma metinleriyle zenginleştirilmelidir.

Sonuç itibarıyla incelenen kitapta Ahlaki Davranışlar ünitesi istisna tutulursa analiz birimi olarak alınan cümle özelinde tüm kitapta değer ifadelerine ortalama %20-25 aralığında yer verildiği görülmektedir. Ahlaki Davranışlar ünitesinde bu oranın daha da yüksek olduğu ve bu üniteyi de hesaplama dâhil ettiğimizde oranın %30,71'e çıktığı dikkate alınır bu durum kitaptaki neredeyse her üç cümleden birisinin bir değeri açıklayan, işaret eden, öğütleyip telkin eden bir yapıda olduğu anlamına gelmektedir. Oldukça yüksek gibi görünen bu durum, değer eğitimi açısından olumlu değerlendirilebilir; ancak bu kadar yoğun ve açıktan, akademik ve didaktik bir üslupla değerleri öğretmenin imkânı da sorgulanmaya değer kanaatindeyiz. Zira değer eğitiminde doğrudan öğretimin yeri yadsınmamakla birlikte etki ve yoğunluğu tartışmaya açıktır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademesindeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altıntaş, M. E. (2015). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değer Kavramına Yükledikleri Anlamlar. *Uluslararası Sempozyum İnsani Değerlerin Yeniden İnşası, II*, 573-582.
- Altıntaş, M. E. (2016a). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Değer Öğretimini Planlamaya İlişkin Durumları -Nitel Bir Araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(212), 61-79.
- Altıntaş, M. E. (2016b). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Yaptıkları İş birlikleri-Nitel

- Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(30), 339-352.
- Altıntaş, M. E. (2018). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Kullandıkları Yöntemler-Nitel Bir Araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(217), 131-165.
- Arıcı, İ., & Maden, K. (2018). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Saygı Değeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 237-256.
- Arpacı, M. (2013). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(2), 205-228.
- Arpacı, M. (2014). Öğretmen ve Velilerin İDKAB Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 14(2), 107-121.
- Aslan, H. İ., Keskin, S. C., & Önder, S. (2019). Ortaokul 6. Sınıf İngilizce Ders Kitaplarında Yer Verilen Değerler. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 4(2), 355-371.
- Asrı, S. (2018). Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Öğretim Programı Ders Kitabı Uyumu. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5, 9-50.
- Aydın, M. Z., & Gürler, Ş. A. (2020). *Okulda Değerler Eğitimi* (6. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Çakan, Z., & Karateke, T. (2021). Ortaokulda Okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(1), 393-415.
- Çamyar, S., & Yıldız, H. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7. Sınıf Ders Kitabı*. Gün Yayıncılık.
- Çekin, A. (2012). Değer Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dergisi Kazanımları: Bir İçerik Analizi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 105-119.
- Derse, G. E., & Coşkun, H. (2021). Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(41), 9-35.

- Eker, C., & Ünlü, S. (2020). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. *The Journal of International Education Science*, 25, 71-88.
- Erbaş, A. A. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 23-40.
- Gül, M. (2017). Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin (5. Sınıf) Değerler Eğitimi Yaklaşımıyla İncelenmesi. *Erciyes Journal of Education*, 1(1), 59-78.
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- Kaymakcan R & Meydan H. (2014). *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Keskin, Y. (2014). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Değer Eğitimi ve Dkab Derslerinin Zorunluluğu (Samsun Örneği). *Milli Eğitim Dergisi*, 44(203), 225-249.
- Kılcan, T. (2020). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulları Matematik Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerlerin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 248-266.
- Nazıroğlu, B., & Göksu, M. Z. (2018). İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Gözüyle Vatanseverlik Değeri. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 211-230.
- Öksüz, H. İ., & Eken, N. T. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Edici Metinlerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler Bakımından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401.
- Öztürk, T., & Özkan, Z. S. (2018). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 172-204.
- Pilatin, Ü. (2018). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Değerlerin Göstergibilimsel Analizi. *Batman Akademi Dergisi*, 2(2), 54-71.
- T. C. Millî Eğitim Bakanlığı. (1973). 1739 Millî Eğitim Temel Kanunu. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf>

- T. C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2008). İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi.
- T. C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine... Erişim Adresi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf
- T. C. Millî Eğitim Bakanlığı (2018). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı (4-8). Erişim Adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318>
- Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*. Değer. <https://sozluk.gov.tr/>
- Topal, Y. (2019). *Değerler Eğitimi ve On Kök Değer*. Mavi Atlas, 7(1), 245-254.
- Yazıcı, D. K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin.
- Yürük, T., & Düzenli, A. (2021). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(2), 715-740.
- Zengin, M., & Gümüştay, İ. (2020). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bibliyografik Bir Çalışma (1982-2019). *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 9, 117-186.